

25.73x31.46	1/2	12	עמוד	הארץ - the marker	15/12/2021	79856639-3
ת - משרד עורכי דין ליפא מאירעו"ד ציפי איסר איצי - 570760						

המאבק המשפטי על משבר האקלים מתחמם – ובקרום יגיע גם לישראל

בשנים האחרונות, על רקע האכזבה הציבורית מההתמודדות עם משבר האקלים, התחילו להגיע לבתי המשפט במדינות שונות יותר ויותר תיקים שעוסקים בשינויי האקלים וההיערכות להם • איך זה יראה בישראל, והאם המדינה תתבע חברות מזהמות למרות האחריות שלה למצב?

עדן ארשיד

הסיפור שהתחיל ב-2017 בעיירה האנגלית רוצ'סטר עשוי להישמע כמו סיפור שגרתני של סכסוך בין שכנים, אבל למעשה יש לו משמעות רחבה בהרבה. אחד מתושבי העיירה, ויליאם מקלגן, התקין פאנלים סולאריים על אחד מקירות ביתו. כשנה לאחר מכן, בדצמבר 2018, השכן המתגורר בצמוד אליו קיבל היתר בנייה להרחבת ביתו. הבנייה הזאת, התברר, תחסום את השמש, ותמנע משכנו להפיק חשמל מה-פאנלים הסולאריים.

מקלגן תבע את שכנו בבית המשפט, שקבע בסופו של דבר כי ועדת התכנון טעתה במתן ההיתר לבנייה – וביטל אותו. בית המשפט קבע כי צריך להביא בחשבון את תרומתה החיובית של האנרגיה המתחדשת שתיווצר בביתו של מקלגן, אמנם בקנה מידה קטן, בהתמודדות עם משבר האקלים. עוד קבע בית המשפט כי ההתנגדות של מקלגן אינה עניין של האינטרס הפרטי שלו בלבד – אלא גם של האינטרס הציבורי, בהתחשב בתפקידה של אנרגיית השמש בהפחתת גזי חממה. האמירות שנאמרו בבית המשפט במקרה הזה הן בעלות חשיבות רוחבית. הן משתלבות בתחום המשפטי שצובר תאוצה עולמית בשנים האחרונות – משפט אקלימי, חלק ממגמה צומחת של לייטיגציה שעוסקת בנושאי אקלים ובהיערכות לשינויי האקלים המרחשיים וצפויים להתרחש בעולם. עוד ד"ר ציפי איסר-איצי –

הריסות בית בקנטקי השבוע, לאחר שטורנדו היכה באזור. תחום הליטיגציה האקלימית צמח בשנות ה-90 בארה"ב צילום: בלומברג

עידית רייטר צילום: אופיר אבה

ציפורה איה בן זורי צילום: איה בן זורי

עו"ד איסר-איצי מסבירה שניתן להגיש בישראל תביעות אקלימיות גם ללא חוק אקלים – למשל עתירות נגד הממשלה בעניין אי-עמידה ביעדים שאומצו

שפט קיבל את הטענה וחייב את הממשלה לאמץ מדיניות חדשה, המפחיתה את הפליטה ב-25%. לצד אלה, בבתי המשפט ברחבי העולם מתנהלות גם תביעות אקלימיות נגד חברות תעשייה. גם הן מוגשות בידי ארגונים חברתיים גדולים. ההליך המשפטי המוכר ביותר מסוג זה הוא זה שנוהל נגד חברת רויאל דאטש של, בטענה שהיא אחראית ל-1% מפליטות הגז העולמיות. בית המשפט בהאג חייב במאי 2021 את החברה הפיזיקלית, בהחלטה תקדימית, להפחית את פליטת גזי החממה שלה

נים חברתיים סביבתיים גדולים, הטוענים כי המדיניות האקלימית הקיימת מסכנת את חיי האזרחים. כתוצאה מכך, בתי המשפט עשויים לחייב ממשלות לאמץ מדיניות סביבתית מהמירה יותר ומתאימה יותר לאזרחים. ראשיתו של גל תביעות אלה בתביעה שהגיש בהולנד ב-2013 הארגון אורחנדה, המסייע באכיפת אמנות סביבתיות לאומיות, אירופיות ובינלאומיות. הארגון טען נגד מדיניות ממשלת הולנד, שנויה עדה להביא להפחתה של פליטת גזי החממה ב-17% בלבד. בית המ

האקלים והשלכותיו. בישראל, היבטים אקלימיים עדיין לא זכו למעמד פורמלי במשפט. מה שמונע זאת הוא בעיקר היעדרה של חקיקה אקלימית שניתן להסתמך עליה כשמבקרים שים להתחיל בהליכים משפטיים. עם זאת, סביר להניח שגם בישראל נראה כבר בשנים הקרובות תביעות בנושאי אקלים, שיושפעו מההתפתחות העולמית. "אני צופה שהצמיחה בליטיגציה האקלים בעולם תגיע גם לישראל", אומרת איסר-איצי.

תביעות נגד חברות אנרגיה

תחום הליטיגציה האקלימית צמח בשנות ה-90 בארה"ב, הירדן עה כמדינה שבה כל דבר יכול להגיע לבית המשפט. גם כיום, רובם המוחלט של ההליכים המי שפטיים בנושאי אקלים מתרחשים בארה"ב, אך המגמה תופסת תאוצה גם באירופה עם העלייה במודעות כלפי משבר האקלים. מקובל לחלק את הליטיגציה האקלימית לארבעה סוגי תביעות – כפי שמסבירה עו"ד עידית רייטר, ראש מחלקת דיני סביבה וקיימות במשרד גולדפרב זליגמן ושות'. הסוג הראשון הוא תביעות של אזרחים נגד ממשלות. אלה לרוב תביעות שמגיישים ארגוני

יום הדין ממשלות, חברות מזהמות והבנקים שמימנו אותן – תביעות בנושא אקלים תופסות תאוצה בעולם, והן כבר בדרך לכאן

עדן ארשיד 12-13

26.4x32.7	2/2	עמוד 13	הארץ - the marker	15/12/2021	79856640-5
ת - משרד עורכי דין ליפא מאירעו"ד ציפי איטר איצי - 570760					

הפגנה מחוץ לוועידת האקלים בגלזגו. האיחוד האירופי הגיש הצעות חקיקה בנושא אקלים צילום: ANDY BUCHANAN - AFP

משפט השלום בתל אביב משנה שעברה, שבה התקבלו תביעותיהן של חברות הביטוח נגד עיריית נתניה ותאגיד המים העירוני. החברות דרשו החזר על תגמול ביטוח ששולמו למבוטחיהן בגין נזקים שנגרמו לרכוש כתוצאה מאירועי גשמים והצפות, בטענה שהעירייה ותאגיד המים התרשלו כשלא הקצו את המשאבים המי-תאימים להתמודדות עם אירועים אלה. פסק הדין התבסס, בין היתר, על הקביעה כי הנתבעות היו צרי-כות לצפות את אירועי הגשמים ועוצמתם, לאור ניסיון עבר והש-פעת ההתחממות הגלובלית על מזג האוויר.

לדברי רייטר, "בשנים האחרונות אושרו כמה החלטות ממשלה בנושא שינוי אקלים, הוגשה לממשלה הצעת החלטה בנושא מעבר לכלכלה דלת פחמן, ולא-חרונה פורסמו תזכיר חוק האקלים של המשרד להגנת הסביבה, תוכ-נית 100 הימים של הממשלה בנו-שא שינוי אקלים, ומפת הדרכים למשק אנרגיה דל פחמן עד 2050. כל אלה מבססים מסגרת של הצהרת כוונות מדינית וקביעת יעדים, שממנה משרדי הממשלה עוד צריכים לגזור תוכנית עבודה מפורטת, ולמצוא להן תקציבים".

קיומו של חוק אקלימי היה מקל על תביעות אקלימיות ובי-מקביל על בית המשפט בקבלתן, תוך הסתמכות על הפרת החוק הספציפי. ייתכן שגם התזכיר (טיטוה של הצעת חוק ממשלתית) שהתפרסם באחרונה לחוק האק-לים אינו מספיק בהקשר זה. לדי-ברי עו"ד אסף פינק, אשר מתמחה בייצוגיות חברתיות וסביבתיות, "החוק חסר שיניים. חוק האקלים צריך להיות ישים ולהטיל סנק-ציות על מי שלא עומד ביעדיו".

כדי לחוקק חוק מסוג זה, צריך גורם ממשלתי שיוביל את המה-לך, יעמוד בראשו, ויתאם בין כל משרדי הממשלה שיש להם תחומי-סמכויות רלוונטיים לפליטת גזי-חממה. בנושא האקלים, למשרדים רבים יש עניין וסמכות, למשל משרדי התחבורה, החקלאות, הכ-לכלה וכמובן הגנת הסביבה. נדי-רש גורם אחד שיוביל את המאמץ, ועל זהותו מתגלעת מחלוקת בין המשרדים, אומרת איסראיציק. עם זאת, בסופו של דבר ישראל תצטרך ליישר קו עם יתר מדי-

אסף פינק צילום: דניאל בר און

נות העולם. איסראיציק מספרת כי בחודש שעבר הגיע האיחוד האירופי לוועידת גלזגו עם חבילה של הצעות חקיקה בנושא אקלים, למשל – להטיל מיסוי על חסרות שיגיעו ממדינות שהמדינות האק-לימית שלהן פחות מחמירה מהמי-דיניות האקלימית האירופית, כדי לא לייצר תחרות לא הוגנת. כלרי-מר, המוצרים שמיוצרים באירופה, תחת מדיניות סביבתית מחמירה, לא יתחרו במוצרים שמיוצרים תחת מדיניות הרבה יותר מקלה.

אם האיחוד אכן יתחיל לברוק את המוצרים שמיוצאים לאירופה, נראה יותר ויותר תאגידים שיצהירו הצהרות בעניין מדיניותם האקלי-מית, והציבור יוכל לעקוב ולוודא שהם עומדים בהצהרות אלה. אי-עמידה בהצהרות יכולה להוות עילה לתביעה נגד אותם תאגידים.

האתגר של התביעות

תביעות בנושאים סביבתיים הוגשו בישראל, בתי המשפט דנו בהן, ולעיתים התקבל פיצוי. ההברל המרכזי ביניהן לבין תבי-עות אקלים הוא שתביעות אקלים עוסקות בנושאים שנגרם לכל האוכ-לוסייה במדינה, ואף לאוכלוסיית כל העולם; לעומת זאת, תביעות סביבתיות מתמקדות בנושאים נקודתיים לאזור מסוים, או קבוצת בני אדם, שגרם תאגיד כלשהו.

ליטיגציית אקלים עוסקת בשאלה כללית בהרבה, ומבקשת לאתר את האחראים לנזק שאינו מוחשי, למשל פליטת גזי חממה.

תובעים ממשלות, חברות וגופים פיננסיים

הארגון אורחנדה נגד ממשלת הולנד

ב-2013 הוגשה בהגת תביעה נגד מדיניות ממשלת הולנד של הפחתת פליטת גזי חממה ב-17% בלבד. ב-2018 קיבל בית המשפט את התביעה והכריח את המדינה לאמץ מדיניות חדשה, שאמורה להפחית את הפליטות ב-25%.

Argos Properties II נגד המועצה המקומית וירג'יניה ביץ'

ב-2018 יזם הגיש תביעה נגד ההחלטה לדחות תכנית בנייה משום שלא עמדה בקריטריונים סביבתיים. שנה לאחר מכן, בית המשפט דחה את התביעה וקבע ששיקול הדעת של המועצה יכול להביא בחשבון גם קריטריונים סביבתיים.

Friends of Earth נגד רויאל דאטש של

ב-2019 הוגשה בהגת תביעה בגין אחריות החברה ל-1% מפליטות הגז העולמיות. השנה קיבל בית המשפט את התביעה והכריח את החברה להפחית את פליטת גזי החממה שלה ב-45%.

אברהמס נגד בנק חבר העמים של אוסטרליה

ב-2016 הוגשה באוסטרליה תביעה נגד הבנק בגין פרסום דו"ח ללא התייחסות לסיכונים העסקיים האקלימיים. לאחר שהבנק התחיל לפרסם דו"חות שנתיים הכוללים סיכונים אקלימיים - התביעה נמשכה.

זק שנגרם לכל אחד מהפרטים באוכלוסייה. כדי לעשות זאת, סבור פינק, בתי המשפט בישראל יצרכו להיות חדשניים, כפי שני-דרש מבתי המשפט בכל העולם. "אם בתי המשפט ישתמשו רק בכ-לים המסורתיים שעשו בהם שיי-מוש עד כה, לא יהיו לנו תביעות אקלימיות בישראל", הוא אומר.

עוד שאלה מעניינת שעולה בהקשר הזה היא המסגרת שבה יוגשו התביעות האקלימיות. מכיוון שמדובר בנושאים קבוצתיים-גדולה – כל האוכלוסייה – הדי-רך שנראית היא מתבקשת תהיה תביעה ייצוגית, בדומה לתביעות הסביבתיות שכבר נידונו בישראל. אחת התביעות הייצוגיות הסביבתיות הגדולות, שהסי-תיימה לפני שנתיים בפשרה תקדימית, עסקה בזיהום בשמו-רת עברונה בדרום הערבה שנג-רם עקב דליפת נפט מצינור של חברת קצא"א. בעקבות הגשת התביעה נקבע כי קצא"א תשי-לם פיצוי בסך 100 מיליון שקל. הפיצוי אמור להתחלק בין רשות הטבע והגנים לבין הציבור, שנמנעה ממנו היכולת ליהנות מהשמורה. כחמישית מהסכום

עובדה זו מציבה כמה אתגרים משמעותיים בפני המבקשים להי-גיש תביעות אקלימיות, מעבר להיעדר החקיקה. היות שמדובר בתביעות נזי-קיות, יש להוכיח קשר סיבתי בין הנזק לבין התנהגות המזיק – ולי-כמת את הנזק שנגרם.

במשפט הפרטי האזרחי הישי-ראלי, נדרש להוכיח כי תרומת המזיק לנזק שנגרם לניזוק היא יותר מ-50%. לדברי פינק, במי-קרה של פליטת גזי חממה, למי-של, קשה להוכיח זאת – משום שישראל אחראית לפחות מ-0.5% מהפליטות העולמיות. עם זאת, לדבריו, "בתי משפט במקומות אחרים בעולם שדנו בטענה הזו, אמרו שזו לא טענה המצדיקה את דחיית התביעה, כי לא קיימת מדינה בעולם שהתרומה שלה לפליטת גזי החממה היא יותר מ-50%". במקום זאת, הפסיקה במקומות אלה אימצה מבחן מש-פטי אחר לבחינת הקשר הסיבתי במקרים כאלה – מבחן התרומה היחסית. כלומר, מספיקה התרומה החלקית של המזיקות. אם עוברים את המשוכה הזאת, צריך בשלב הבא לכמת את הני-

עו"ד רייטר: "המגזר העסקי והפיננסי בישראל חייבים לנטר ולנהל את סיכונים האקלים, ולהבין שהגל השוטף של ליטיגציית אקלים בדרכו לישראל"

יוקדש לשיקום השמורה ולמי-ניעת נזקים עתידיים. באחרונה הגישה המדינה כתב אישום נגד קצא"א וארבעה בכירים בה על אחריותם לדליפת הנפט. בפרשה אחרת, פרשת דיול-גיט, התגלה כי פולקסווגן התקיי-נה בדגמים מסוימים של כלי רכב מתוצרתה, בעלי מנוע דיזל, תוכי-נה שמוציאת כלפי מטה את נתוני זיהום האוויר של המנוע הרכב בעת ביצוע מבחן לכלי הרכב. לאחר חשיפת הפרשה הוגשו בישראל תביעות ייצוגיות, אך עמדת היועץ המשפטי לממשלה מאוקטובר 2018 היתה כי אין עילה בדין המאפשרת לגורמים פרטיים להגיש תבי-עה בגין נזקים סביבתיים שנגרמו לכלל הציבור. לפיכך, לפני כשנה וחצי הגישה המדינה תביעה בנושא בשם הציבור כולו.

גם בתביעות אקלים עתי-גובה: "הפרקליטות עוסקת רבות בנושאי פגיעה בסביבה ובזיהום, וכל תיק ייבחן לגופו כמקובל. בשנים האחרונות הגישה המדי-נה כמה תביעות תקדימיות בת-חום הסביבתי, במטרה לקדם את השמירה על ערכי הטבע והסי-ביבה, להגן על בריאות הציבור ולהביא להרתעה יעילה באמצ-עות חיוב הגורם המזהם לשלם על הנזק שגרם".